

07

Hivern 2013

EL BUTLLETÍ

del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles

Carta del president	2
Què fem	3
La nostra història	6
Resum del curs 2012-2013	8
Properes activitats curs 2013-2014	13
Per què fer-se soci del CECB	16

Foto portada
Església de Santa Helena
de Rodes (J.A.Abellan)

Edita
Centre d'Estudis
Comarcals de Banyoles

Redacció
Joan Anton Abellan

Correcció lingüística
Laura Salomó

Disseny
Estudi Oliver Gràfic

Impressió
Impremta Palmada

Tiratge
150 exemplars

Dipòsit Legal
GI.967-2010

Núm. 7
Hivern 2013

CARTA DEL PRESIDENT

Tot just fa uns dies que vàrem dur a terme la cloenda de XX Col·loqui de Tardor, al que es varen inscriure una vuitantena de persones, la gran majoria socis del Centre d'Estudis; és un fet que ens congratula, ja que això vol dir que el tema escollit, els recs i la ciutat, ha estat un tema encertat. Veure una sala, en aquest cas la del Museu Darder, plena de gent, la veritat és que fa goig. De la mateixa manera que fa goig veure la Sala Corominas plena a vessar els divendres que hi ha conferència del Curs d'Història de Catalunya. Un curs d'història al que, molt a contracor, hem hagut de tancar les inscripcions tota vegada que superaven l'aforament de la sala.

La veritat és que sap greu, i ho dic de tot cor, haver de dir 'no'. Però no hem tingut més remei que fer-ho. De fet, és quelcom semblant al que passaria en les sortides d'aquest curs d'història, en què normalment s'omple l'autocar, però per sort en aquest cas sempre queda la solució d'afegir-se a la sortida amb els cotxes particulars, com si d'una mena de processó es tractés. I parlant de processons, això és el que semblen a vegades algunes altres sortides, les de «Conèixer el Pla de l'Estany», que per regla habitual superen el centenar de participants i que fan, com en el cas de la que vàrem fer a Briolf, que més que una excursió semblés una romeria al santuari de Loreto.

En fi, suposo que això és un bon senyal. Com ho és també el fet que aquest mes de novembre hàgim arribat a superar el nombre de tres-cents socis, una fita aquesta que dos anys enrere la vèiem com una cosa molt llunyana, talment com una utopia.

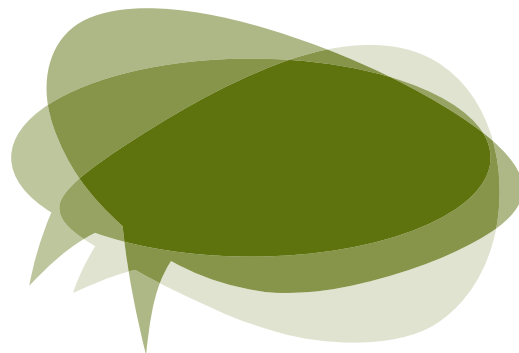
Però deixem de mirar enrere i mirem endavant, mirem cap al 2014. Mirem cap a nous projectes d'edicions, cap a nous cursos i cap a noves sortides. Mirem també cap a un nou col·loqui de tardor i cap a un nou concurs de fotografia.

Esperem que en la propera assemblea, a la que us convido a assistir, us puguem fer un breu resum d'alguns d'aquests projectes nous.

Joan Anton Abellan, president CECB

QUÈ FEM

INFORME DE SECRETARIA

Al llarg de l'any 2103, s'han inscrit al Centre 38 socis nous. Aquest notable creixement ens ha permès arribar, en el moment de tancar aquest butlletí, a la xifra de 300 socis. Hem de lamentar, d'altra banda, que al llarg de l'any 2013 hàgim tingut vuit baixes, quatre per defunció (Rafael Marquina, Manel Orriols, Xavier Villanova i Martíà Butinyà) i quatre de voluntàries.

La Junta es congratula per aquest creixement de l'afiliació, que creiem poder interpretar com una resposta ciutadana positiva a l'oferta d'activitats culturals impulsades pel Centre i que ens esperona en la voluntat de mantenir-lo com una entitat viva i dinàmica al servei de Banyoles i de la comarca del Pla de l'Estany.

INFORME DE LA BIBLIOTECA

Continuen les tasques de catalogació de la biblioteca. Actualment hi ha uns 2.000 llibres catalogats (aproximadament un terç del total del nostre fons bibliogràfic) i s'està treballant en la preparació d'una aplicació informàtica que permeti la consulta del catàleg a través del nostre web.

Com vam fer l'any passat, a finals d'any farem arribar als socis una llista de tots els llibres que han ingressat a la biblioteca al llarg de l'any 2013. De moment, i com a avançament d'aquesta llista, podem dir que al llarg d'aquest any hem rebut 82 títols. Entre els llibres que hem afegit a la biblioteca des de la publicació del darrer butlletí esmentem les aportacions de Joan Anton Abellan, Pere Bosch, Dolors Bramon, Tomàs Cortada, M. Àngels Juanmiquel, Sònia Masmartí i Josep M. Massip, així com de diverses institucions com l'Institut d'Estudis Gironins, la Diputació de Girona, el Patronat Francesc Eiximenis i l'Institut Ramon Muntaner.

LLIBRES PUBLICATS PELS SOCIS

Des de la publicació del darrer butlletí, el mes de maig d'enguany, hem tingut notícia de dues publicacions dels nostres socis:

La vergonyosa excusa de la hiena

Autor: M. Àngels Juanmiquel (sòcia núm. 279)

Edita: Editorial Cruïlla

Pàgines: 160

Data d'aparició: octubre 2013

Premi Vaixell de Vapor (literatura infantil)

Les Garrotxes, núm. 12

(tardor-hivern 2013)

Es tracta d'una publicació periòdica que sol comptar amb col·laboracions de socis del Centre. En concret, en aquest número hi trobem textos de Miquel Aguirre, Carles Feo, Josep M. Massip, Guerau Palmada, Joan Pontacq, Miquel Rustullet i Àngel Vergés, així com la col·laboració de l'Arxiu Comarcal de Pla de l'Estany, que també és soci del Centre, amb l'aportació de material fotogràfic.

Per mantenir al dia aquesta secció, preguem a tots els socis que ens facin arribar un exemplar dels llibres que publiquin o, si més no, que ens en facilitin informació a través del correu electrònic del Centre:

cecbanyoles@cecbanyoles.cat

DARRERES PUBLICACIONS DEL CENTRE

QuÈM

Aquesta tardor han sortit dues noves publicacions de la col·lecció Quaderns que edita el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. La primera es titula Els peixos de les conques internes del nord-est de Catalunya, i la segona porta per títol Monestirs i territori: 1.200 aniversari de la fundació del monestir de Sant Esteve de Banyoles.

L'edició del Quadern 32, Els peixos de les conques internes del nord-est de Catalunya, ha anat a càrrec del catedràtic d'ecologia Ramon Moreno i dels biòlegs Miquel Campos i Carles Feo. Té noranta-cinc pàgines, on es recullen cinc de les ponències del Col·loqui de Tardor que es va fer l'any 2011 amb el mateix títol. El llibre és un compendi amè i rigorós de coneixements d'experts que treballen en diferents aspectes relacionats amb els peixos i la conservació de les espècies autòctones. Aquest Quadern no s'ha editat en paper, sinó que s'ha penjat en format pdf a l'apartat de publicacions del web del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles.

El 2012 es va celebrar el 1.200 aniversari de la fundació del monestir de Sant Esteve de Banyoles i per aquesta raó es va dedicar el Col·loqui de Tardor a l'estudi del monaquisme medieval amb el títol Monestirs i territori: 1.200 aniversari de la fundació del monestir de Sant Esteve de Banyoles. El Quadern 33, publicat amb aquest mateix títol, ha estat editat per Lluís To, professor d'història medieval, i Jordi Galofré, del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Aquest llibre, de 164 pàgines, recull les ponències del Col·loqui de Tardor i exposa diversos aspectes del monaquisme a Catalunya, els orígens del monestir de Sant Esteve de Banyoles, la seva jurisdicció feudal i la seva trajectòria. La lectura d'aquest Quadern dóna una visió clara i entenedora del monaquisme a la Catalunya altmedieval i ajuda a comprendre la seva importància en el desenvolupament de la societat catalana.

NOTES PER A LA HISTÒRIA DEL CECB Per Jeroni Moner

CAPÍTOL II

EL MUSEU I EL CENTRE D'ESTUDIS: PRIMERS INTENTS DE CREACIÓ (1931-1936)

Seguint el que comentàvem en el capítol anterior, Jaume Butinyà, Francesc Figueras i altres amics interessats en el patrimoni històric i artístic de la comarca havien començat a recollir i dipositar objectes, sobretot d'època medieval, a la recentment fundada Escola d'Arts i Oficis, amb la llunyana intenció que aquell material algun dia pogués constituir la base d'un museu. El seu director F. Figueras, segons va manifestar anys més tard, pensava en un «Museu d'Art», mentre Butinyà, en canvi, quan l'any 1933 va escriure sobre la «Comarca de Banyoles» a l'Àlbum Meravella, parlava d'unes peces situades en un «Museu d'Antiguitats Comarcals de Banyoles», perquè es referia a materials també dipositats a l'Escola, però procedents de la recent descoberta vil·la romana de Vilauba.

En realitat, va ser aquest jaciment —aparegut quan es va obrir la carretera de Pujarnol a principis de l'any 1932— el que va constituir la base definitiva del que, anys més tard, serien el Museu Arqueològic Comarcal i el Centre d'Estudis, ja que l'endemà mateix de la notícia J. Butinyà, J.M. Malagelada i J. Alsius van recollir i es van responsabilitzar de tot el material arqueològic dispers per tal de dipositar-lo, prèvia informació al regidor Francesc Boixó, a la Casa de la Vila, és a dir, a l'Escola d'Arts i Oficis. L'Ajuntament no només va acollir positivament l'acció d'aquells joves, sinó que va finançar una primera campanya d'excavacions dirigida pel mateix J. Butinyà i la construcció d'una vitrina per guardar i exhibir els objectes ja restaurats.

Aquests primers materials es van exposar aquell mateix any, primer i

Jaume Butinyà dirigint les excavacions de Vilauba (1932)

durant un temps indeterminat al Museu Municipal Darder d'Història Natural, que llavors era l'únic museu oficial i «visible», malgrat que feia anys que era objecte de crítica pel seu abandonament i falta de direcció. Més endavant es van tornar a l'Escola d'Arts i Oficis on, juntament amb altres troballes arqueològiques, no es van situar a l'aula gran de dibuix amb els capitells i altres models, sinó en un petit local annex del mateix pis. Aquest fet segurament ja mostrava una clara voluntat dels promotors, amb Figueras i Butinyà al capdavant, d'intentar iniciar un museu —d'Art, d'Antiguitats o Arqueològic, tant se val— independent i separat no només del Darder, sinó també de la mateixa Escola d'Arts i Oficis.

En aquesta situació, i tot aprofitant l'entusiasme despertat per les troballes de Vilauba, l'alcalde Masgrau, a principis de l'any 1933, es va proposar no només la manera de resoldre els problemes del museu Darder sinó també la d'impulsar i consolidar la iniciativa del grup interessat en la qüestió arqueològica. Així que va crear una Junta de Museus, un dels objectius de la qual era «[...] la conservació i catalogació del Museu Municipal Darder, Museu Arqueològic i altres que pugui crear l'ajuntament [...]» i va nomenar, al costat de les persones més relacionades amb la col·lecció Darder com el farmacèutic Gaspar Masgrau, els veterinaris Josep Comas i Esteve Bramon o el recentment nomenat encarregat Salvi Marín, a Jaume Butinyà, Francesc Figueras, Ramon Alsius i Josep M. Corominas.

Així tot, amb les excavacions de Vilauba aturades —perquè mai no van arribar els ajuts promesos per la Generalitat— i els greus problemes a resoldre en el Darder, l'escassa activitat de la nova Junta estava centrada en aquest museu, mentre el que havia de ser —i seria— el futur Museu Arqueològic seguia limitat a aquella petita vitrina de l'Escola d'Arts i Oficis. Així que a principis de l'any 1934 Butinyà, Alsius i Corominas van exposar a l'ajuntament la «necessitat d'agrupar-se» —segons paraules del mateix Butinyà— amb el propòsit de

crear alguna mena d'organisme —independent o no de l'ajuntament— que pogués gestionar i encarrilar aquella branca museística diferent de la que seguia fonamentada exclusivament en la col·lecció Darder.

Però tot i comptar amb el vist i plau de l'alcalde i de la seva mà dreta Francesc Boixó, el projecte se'n va anar en orris per causa d'uns virulents articles de signe polític apareguts aquells dies a la premsa local, que van trencar el grup. Però en qualsevol cas aquell intent sempre va ser considerat pels mateixos protagonistes com un precedent del que anys més tard seria el Centre d'Estudis Comarcals. I també aquell local amb la petita vitrina —que Jaume Butinyà va batejar amb el pompós nom de Museu d'Antiguitats Comarcals de Banyoles—, situat a l'edifici que més tard seria conegut com a «Pia Almoïna», s'ha d'entendre com una temptativa aturada pels esdeveniments que van tenir lloc aquells anys i de tots coneguts. De manera que caldrà que en passin quasi deu perquè una i altra entitat siguin una realitat, per bé que inicialment molt modesta, com es veurà en el següent capítol d'aquest resum històric.

Imatge de l'Àlbum Meravella amb objectes de Vilauba (1933)

Gerres romanes trobades en les excavacions de VILLA ALBA. Les ances, però, són d'influència ibèrica, caràcter que és molt més accentuat en altra ceràmica del mateix lloc (Museu d'Antiguitats Comarcals, de Banyoles).

Cl. F. Figueras

RESUM DEL CURS

2013-2014

11è CICLE DE SORTIDES «CONÈIXER EL PLA DE L'ESTANY»

Com és habitual en els darrers anys, ha començat la nova temporada, l'onzena, del cicle de sortides «Conèixer el Pla de l'Estany», que organitza el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles conjuntament amb el Centre Excursionista de Banyoles i amb la col·laboració de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

Palol de Revardit. La primera sortida d'aquest nou cicle va tenir lloc el diumenge 6 d'octubre de 2013 i va consistir en una anada a Palol de Revardit per visitar el castell. Situat en un petit turó, les primeres notícies documentals que se'n tenen són del segle XI. L'any 2005 va ser adquirit per l'Ajuntament de Palol de Revardit, que n'ha impulsat la restauració. Destaca, a la banda de migdia, una torre gòtica dels segles XIV-XVI, de considerable amplada i alçada. Actualment, al castell hi ha una sala d'exposicions, un local per a la gent gran, un centre d'interpretació i una sala de lectura. A l'interior del recinte hi ha també l'església parroquial de Sant Miquel, d'origen romànic (segle XII) que, com tantes altres esglésies de la comarca, va ser reformada al segle XVIII. Vam poder contemplar la muralla restaurada sense imaginar-nos que, malauradament, un mes i mig després, s'esfondraria a causa de les pluges, el dia 18 de novembre de 2013.

Vista al Castell de Palol (Mateu Butinyà)

La sortida es va completar amb una visita a l'edifici de l'Ajuntament, que va ser construït els anys 1931-1933 com a escola i que va estar en funcionament fins que es va clausurar l'any 1972. Des de 1995, l'edifici, convenientment restaurat, és la seu de l'Ajuntament. Finalment es va anar fins a Can Borrell, una masia del segle XVII, on s'ha recreat la cuina d'una masia catalana de la primera meitat del segle XX amb objectes d'època, i on s'ha exposat una petita col·lecció d'eines del camp. Per recordar el fet que, l'any 1939, en aquesta masia s'hi va refugiar Rafael Sánchez Mazas, fugitiu del Col·lell, s'hi exposa també un petit recull de fotografies del temps de guerra i del rodatge posterior d'una pel·lícula sobre aquells fets.

La visita al castell de Palol de Revardit va ser guiada per Guerau Palmada, llicenciat en història de l'art i soci del Centre, i va comptar amb la presència de Jordi Xargay, alcalde de Palol de Revardit i president del Consell Comarcal, que va donar la benvinguda als participants. L'assistència va ser de 138 persones.

Briolf. La segona sortida va tenir lloc el diumenge 10 de novembre de 2013. L'itinerari va començar al Castell de Roca, una masia situada al costat del riu Ser que, originàriament, era una casa forta medieval dels segles XIII-XV, tot i que amb moltes reformes posteriors. D'aquí es va iniciar una caminada fins a Briolf, un dels indrets més amagats de la comarca. Briolf era un antic poble que estava format per un conjunt de masies disseminades, agregat a Sant Miquel de Campmajor. Pel camí, es va passar per l'ermita de Loreto, una petita església de gran simplicitat, construïda l'any 1904 per iniciativa de Mn. Miquel Raset, que era rector de Briolf, per impulsar la devoció a la Mare de Déu de Loreto. Arribats a Briolf, es va visitar la Torre de Briolf, una casa forta d'origen romànic (segles XI-XIII), que segurament hauria funcionat com un mas-torre. L'indret és documentat al segle X com a propietat dels comtes de Besalú. Es va visitar també Sant Esteve de Briolf, una església de petites dimensions, dels segles XII-XIII. Al segle XIX s'hi van fer grans reformes: es va construir el campanar i l'altar, i es va decorar l'interior amb pintures. Es va aprofitar aquesta sortida per fer observacions geològiques i paleontològiques.

Aquesta visita va ser guiada per dos socis del Centre: Roser Masgrau pel que fa als aspectes històrics i artístics, i per Salvador Sarquella, bon conegedor de la geologia d'aquestes terres. L'assistència va ser de 140 persones.

Roser Masgrau fent les explicacions al Molí de Roca (Joan Anton Abellan)

Sant Esteve de Guialbes. El diumenge 8 de desembre de 2013 va tenir lloc una nova sortida del cicle «Conèixer el Pla de l'Estany», aquest cop a Sant Esteve de Guialbes i a Terradelles, dos pobles del municipi de Vilademuls.

Visita a l'Escola de Sant Esteve de Guialbes (Joan Anton Abellan)

La jornada va començar amb una visita a l'escola de Sant Esteve de Guialbes. Es tracta d'un edifici construït l'any 1932, segons projecte de l'arquitecte Rafael Sánchez Echeverría. Es va explicar breument la història de l'escola, es van esmentar alguns dels seus mestres i es va insistir en la implicació de l'escola amb la vida cultural del poble. Aquesta escola, que a la dècada de 1990 va estar a punt de tancar per manca d'alumnes, va poder superar la situació i actualment en té 63. A continuació es van visitar dues notables cases pairals: Can Vidal i Can Fort.

Can Vidal és una masia dels segles XVI-XVIII, amb una porta d'arc de mig punt amb dovelles i, a la façana lateral, dues finestres amb mascarons esculpits. A l'interior hi ha dues llindes d'interès, de 1589 i 1603. Aquesta casa conserva un interessant manuscrit d'Amer Masó, pagès de Sant Esteve, escrit entre 1755-1761, que dona notícies dels fets de l'època i fa una crònica de la vida local d'aquells anys. Aquest manuscrit està digitalitzat i es pot llegir per Internet a partir del web de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

Can Fort és una masia dels segles XVI-XVII, amb una porta d'arc de mig punt amb grans dovelles. És la casa pairal dels Fort, un llinatge

RESUM DEL CURS

documentat al segle XIII i que es manté fins avui (27 generacions). Al cos sud, hi ha una galeria amb unes vistes magnífiques. Actualment és una casa de turisme rural, arreglada amb bon gust i encert.

La visita a Sant Esteve es va acabar a l'església parroquial del mateix nom, d'origen romànic (segle XII), molt reformada als segles posteriors. A l'interior es conserven les relíquies de sant Mer i, amb ocasió d'aquesta visita, s'hi van poder exposar dues pintures sobre sant Mer de la pintora banyolina Carme Riera, de finals del segle XIX, que es conserven al monestir de Sant Esteve de Banyoles.

Acabada la visita a Sant Esteve, els participants a la sortida es van desplaçar a peu (una mitja hora) fins a Terradelles, on van visitar l'església parroquial de Sant Martí, del segle XVIII, que té un retaule modern. A Terradelles mateix van poder contemplar el molí de vent del Mas Alba, construït en maó, per bombar l'aigua d'un pou.

La visita va ser guiada per Jordi Galofré i va comptar amb la col·laboració, espontàniament oferta, de la soprano Helena Musté, que va cantar una peça del seu repertori a cada una de les dues esglésies visitades. La participació va ser de 95 persones.

CURS D'HISTÒRIA DE CATALUNYA AL PLA DE L'ESTANY

El mes d'octubre d'enguany es van reprendre les conferències i les sortides del curs d'història de Catalunya, que, en el seu segon cicle, està dedicat a l'edat mitjana.

L'alta edat mitjana a Catalunya. La primera conferència, el divendres dia 25 d'octubre, va ser sobre l'alta edat mitjana a Catalunya i va anar a càrrec de Lluís To, professor d'història medieval de la Universitat de Girona i soci del Centre. El professor To va començar la seva explicació situant-nos a l'època carolíngia, quan els francs van conquerir el territori del que se sol anomenar la Marca Hispànica, van organitzar el territori en comtats i van establir-hi uns comtes que els governessin en nom seu. Va explicar després com, a partir de Guifré el Pelós, es va anar produint una successió hereditària en els comtats, fins que, amb Borrell II, es va produir el trencament amb la monarquia franca. Va continuar explicant el desenvolupament de la societat feudal, amb la creació de xarxes feudo-vassallàtiques. Va acabar parlant de les figures de Ramon Berenguer III, amb l'expansió occitana, i de Ramon Berenguer IV, amb la conquesta de la Catalunya Nova i la creació de la Corona d'Aragó. L'assistència va ser de 92 persones.

El diumenge següent, dia 27, va tenir lloc la sortida corresponent en aquesta conferència, que va consistir en un recorregut per terres del Baix Empordà guiat per Núria Batllem, directora de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany. Es va visitar en primer lloc el castell de la Bisbal d'Empordà, l'antic palau episcopal dels bisbes de Girona, una mostra molt notable d'arquitectura romànica civil catalana. En segon lloc es va visitar Monells, on es va poder veure el traçat urbanístic medieval i es va explicar la importància comercial d'aquesta localitat en els segles medievals. La visita va continuar a Peratallada, que conserva el seu antic aspecte feudal, amb carrers estrets i tortuosos, el castell fortificat amb la torre de l'homenatge, les muralles i un gran fossat excavat a la roca viva. La jornada es va acabar amb una visita a Canapost, per veure les 18 sepultures antropomorfes que hi ha a

Visita al Castell de la Bisbal (Joan Anton Abellan)

Un moment de la visita a l'església de Sant Helena (Joan Anton Abellan)

tocar de l'església i per conèixer els rituals funeraris d'aquests segles altmedievals. Van participar a la sortida 63 persones.

Aspectes artístics: l'art romànic. La segona conferència, el divendres 15 de novembre, tractà sobre l'art romànic i va anar a càrrec de Guerau Palmada, llicenciat en història de l'art i soci del Centre. El conferenciant va començar la seva explicació definint què és el romànic, el va situar en el seu context històric (una societat feudal i molt religiosa) i va presentar-ne les característiques fonamentals, així com la seva difusió arreu d'Europa i les influències que va experimentar. Després d'aquesta introducció general, va presentar l'arquitectura, l'escultura i la pintura romàniques. Pel que fa a l'arquitectura, va explicar els elements més característics (murs gruixuts, poques obertures, contraforts, volta de canó, arcs de mig punt, arcs faixons, etc.) i va exemplificar les explicacions amb nombroses esglésies romàniques d'arreu, sense oblidar les de la comarca. Va parlar a continuació de l'escultura (capitells, talles) i de la pintura (al fresc i al tremp), va definir-ne les característiques i elements i va presentar nombrosos exemples per il·lustrar els conceptes explicats. L'assistència va ser de 93 persones.

El diumenge següent, dia 17, va tenir lloc la sortida corresponent a aquesta conferència, que consistí en una visita al monestir de Sant Pere de Rodes guiada per Sònia Masmartí, que treballa des de fa anys

al monestir. En primer lloc es van visitar les ruïnes del poble medieval de Santa Creu de Rodes, amb l'església de Santa Helena. En segon lloc, es va accedir al monestir de Sant Pere de Rodes amb una visita guiada molt completa i documentada: el celler dels segles XVII-XVIII; l'atri o galilea, on hi havia la portalada del mestre de Cabestany; l'església, un edifici únic en el món medieval per l'originalitat de la seva construcció; els dos claustres; la porteria i el rebost... Després es va accedir al sobreclaustre per veure les dues torres, el deambulatori superior i la torre i capella de sant Miquel. El mal temps va impedir la pujada al castell de Sant Salvador de Verdera, tal com estava previst. L'assistència va ser de 52 persones.

V FIRA MEDIEVAL FANTÀSTICA DE BANYOLES

Com ja va sent habitual, el Centre d'Estudis va col·laborar amb aquesta fira cedint la Sala Corominas, on el divendres 11 d'octubre a les set de la tarda es va dur a terme la presentació del llibre *La Comanda*, de l'escriptor Enric Crespi. A continuació l'historiador i soci del Centre, Guerau Palmada, va oferir una conferència que duia per títol «Bombardes sobre Banyoles. El setge de 1467».

Escenificació del setge de 1467 (Joan Anton Abellan)

EL MÓN AGRARI PASSAT I FUTUR

Al llarg del passat mes de novembre, el Centre d'Estudis i l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany han dut a terme un seguit d'activitats englobades sota el nom de «El món agrari: passat i futur». La primera d'elles fou una exposició titulada «El món agrari a les terres de parla catalana», que al llarg d'aquest mes es va poder visitar a la sala d'actes del mateix Arxiu i es va completar amb una mostra de maquetes de carros d'en Josep Congost, de Banyoles, i d'eines antigues provinents del Museu Rural de Vilademuls i de l'Ajuntament de Fontcoberta.

A banda de l'exposició, vàrem poder assistir a dues conferències, una a càrrec de l'historiador Pere Bosch, que ens va parlar de «El sindicalisme agrari reivindicatiu de Banyoles durant la Segona República» i una altra que va córrer a càrrec l'historiador i arxiver municipal de Banyoles, Josep Grabuleda, que es titulava «Els masos del terme de Banyoles i la seva evolució històrica». Cal esmentar que en la jornada inaugural vàrem comptar amb la presència de Josep Santesmases, president de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, que va fer una visita guiada als assistents.

Inauguració de l'exposició del Món Agrari a càrrec de Josep Santesmases (Núria Batllem)

Així mateix, coincidint amb la Fira de Sant Martíà i en col·laboració amb la mateixa fira, es va organitzar una taula rodona que va aplegar força públic i que sota el títol «De l'empresa familiar agrària a l'agricultura i ramaderia del futur», moderada per en Joan Estarriola (exvicepresident de la Cooperativa Agrícola de Banyoles i de Purlet i actual alcalde de Fontcoberta, un municipi eminentment rural), va comptar amb la presència de Vicenç Estanyol (director dels Serveis Territorials a Girona del Departament d'Agricultura), Dionís Guiteras (diputat al Parlament de Catalunya, membre de la Comissió d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Medi Natural), Josep Maria Lleal (gerent de SAT San Mer), Carme Rosset (empresària agrària) i Xavier Teixidor (empresari agrari, expresident de la Cooperativa Agrícola de Banyoles).

XX COL·LOQUI DE TARDOR

Amb aquest són vint els col·loquis que el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, juntament amb la Universitat de Girona, han organitzat. En aquests anys s'han tractat temes tan diversos com la llengua catalana al segle XVIII, el mas medieval, el clima, el franquisme, la guerra del francès, llegendes, la farga catalana, etc., però sempre intentant vincular-los a la nostra comarca, el Pla de l'Estany. Però l'any passat vàrem voler donar un petit tomb al plantejament d'aquests col·loquis i per això vàrem buscar fórmules que els apropessin més a la població, però sense perdre el seu rigor.

El 2012 ho vàrem fer amb uns col·loquis que, agafant com a excusa el 1.200 aniversari de la fundació del monestir, van portar el món medieval a l'abast de tothom. Però no tan sols això, sinó que els vàrem ampliar a tres dies:

- el primer, el divendres a la tarda/vespre, amb una conferència inaugural oberta al públic en general que, si recordeu, va anar a càrrec de l'abat de Montserrat;
- un segon dia, que podríem dir de treball, amb tot un seguit de ponències;
- i per últim un tercer dia, el matí del diumenge, que ens va portar després d'una conferència de clausura a visitar el monestir.

La veritat és que el format va funcionar, i tant nosaltres com a organitzadors, com els assistents, ho vàrem valorar positivament. Per aquest motiu, enguany hem repetit el mateix plantejament, l'èxit ha estat rotund i han estat 80 els inscrits en aquest col·loqui que tenia per títol «Aigua i ciutat: els recs de Banyoles, història i futur».

L'acte d'inauguració d'aquest XX Col·loqui el va dur a terme l'alcalde Banyoles, Miquel Noguer; el president del Centre d'Estudis, Joan Anton Abellan, i Joan Nogué, en representació de la UdG, qui va excusar la presència de la rectora. Li va seguir la conferència inaugural, que va anar a càrrec del Dr. Ramon Folch i Guillén, que ens va oferir una conferència magistral sota el títol «L'aigua, recurs bàsic abundantment escàs», amb la qual ens va donar una visió general del malbaratament a què està sotmesa l'aigua, producte d'una mala gestió, que va donar molt a pensar a tots els assistents.

L'endemà, la jornada de treball es va iniciar amb una conferència d'en Pere Ortí, professor d'història medieval de la UdG, sobre els usos i control de l'aigua a la Catalunya

medieval, que feia una comparació entre la ciutat de Barcelona i l'ús que se'n treia del Rec Comtal, i la Vall d'Aro i la conca del Ridaura. Després d'un breu descans li va tocar el torn a l'arquitecte i expresident del Centre d'Estudis, Jeroni Moner, que ens va fer un viatge per la història dels diferents recs que tenim a Banyoles i dels enginyers que d'ells se n'aprofitaven, amb un recorregut que s'iniciava en l'època en què l'Estany vessava les seves aigües al Matamors fins a l'actualitat, en què ho fa al Terri. I abans del descans del migdia encara va quedar temps per a una tercera ponència, la de l'advocat Lluís Pau, que ens va donar una visió dels conflictes legals que s'han generat al llarg dels segles al voltant de les aigües de l'estany, sobre el seu ús i la seva propietat, que l'han convertit en un fet diferencial, jurídicament parlant, dins l'Estat espanyol.

Per la tarda, la Lúcia Donat i en Xavier Solà, de l'Associació d'Història Rural, autors d'un llibre que tracta sobre els molins, ens varen explicar precisament les diferències que hi ha entre tots ells. Començant pel primer enginy, anomenat de sang, i que feia servir com a força motriu la generada pel propi home o per animals com els bous i els

burros, fins als anomenats hidràulics, que és el cas que hem tingut a Banyoles al llarg dels segles, i els seus diferents tipus: fariners, drapers, paperers... I ja per acabar, l'historiador Guerau Palmada ens va traslladar l'anterior explicació al cas concret de Banyoles, explicant-nos precisament quins foren aquests molins fariners, drapers o paperers que havíem tingut a la nostra ciutat.

Com a cloenda en aquesta jornada hi va haver un debat que, moderat pel naturalista Josep Maria Massip i sota el títol «Aigua i ciutat. Present i futur dels recs», va portar a tenir en una mateixa taula al paisatgista Martirià Figueres, l'arquitecte Esteve Coromines, el biòleg i membre de Limnos Carles Feo i el regidor de Medi Ambient de l'Ajuntament de Banyoles, Jordi Bosch, els quals varen debatre entre ells i amb el públic sobre el model de ciutat que volem.

I com a punt final d'aquestes jornades, el diumenge al matí una passejada pels recs de la ciutat, de la mà de Jeroni Moner, ens va dur des dels antics aiguamolls, passant per les primeres motes, fins a algunes de les indústries i enginyers que n'aprofitaven les aigües, com la farinera Surribas i els molins de la Victòria i el de la plaça Major, així com el restaurat salt d'aigua de Can Pujol. Al llarg d'aquest recorregut vàrem poder gaudir de les seves explicacions, com a gran coneixedor que és de tota aquesta xarxa hídrica, i de les aportacions espontànies d'alguns dels assistents, que van convertir aquesta sortida en una agradable «classe magistral» sobre recs i molins, que de fet era l'objectiu d'aquest XX Col·loqui.

RESUM DEL CURS

SORTIDA AL MNAC

Responent a un oferiment fet pel Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Centre va organitzar una sortida per visitar aquest museu. Aquesta visita va tenir dues parts. En primer lloc, una de guiada titulada «L'essència medieval a través de l'art romànic i gòtic», que permet tenir una visió de la història i el simbolisme de la millor col·lecció romànica del món (segles XI-XIII) i de l'esplendor de la societat del gòtic (segles XIII-XV), a base d'aprofundir en unes quantes obres seleccionades entre les múltiples possibilitats que ofereix el Museu. En segon lloc, una altra titulada «Visita al Palau Nacional. Arquitectura i memòria», que permet conèixer la història de l'edifici, aprofundir en els detalls de la seva arquitectura i accedir a espais del Museu que habitualment estan tancats al públic, com la Sala Sert o els terrats, recentment oberts al públic i que ofereixen unes vistes magnífiques sobre Barcelona.

La sortida es va complementar amb una visita, a la tarda, al jaciment del Born, un espai arqueològic d'un interès extraordinari. Des de la balconada que envolta el jaciment, es pot intuir com era la Barcelona de 1700 i contemplar els carrers i les restes de les cases enderrocades per ordre de les noves autoritats espanyoles. Es va visitar també l'exposició «Fins a aconseguir-ho! El setge de 1714», que presenta una visió punyent del setge de Barcelona per part les tropes borbòniques, la defensa de la ciutat i l'assalt final l'Onze de Setembre de 1714, que va suposar la fi de l'estat català i el desencadenament d'una forta repressió. L'exposició transmet d'una manera molt didàctica com va ser la lluita heroica dels ciutadans de Barcelona en defensa de les llibertats de Catalunya, per un país lliure i sobirà. En conjunt, va ser una visita molt positiva que recomanem de fer a tots els socis.

PRESENTACIÓ DE LLIBRES

El dimecres dia 4 de desembre de 2013 va tenir lloc la presentació del llibre titulat Monestirs i territori (núm. 33 de la col·lecció Quaderns del Centre d'Estudis), que recull les ponències presentades en el Col·loqui de Tardor que, amb aquest títol, es va celebrar l'any

passat. L'obra va ser presentada a la Sala Josep M. Corominas pels dos directors del Col·loqui i editors del llibre, Lluís To i Jordi Galofré, amb l'assistència d'unes 40 persones.

Com que el Col·loqui i el llibre commemoren el 1.200 aniversari de la fundació del monestir de Sant Esteve de Banyoles, Jordi Galofré, després de justificar la utilització de centenaris, mil·lenaris o altra mena d'aniversaris per difondre el coneixement d'aspectes històrics poc coneguts o oblidats, va fer un repàs dels capítols del llibre, començant per la conferència inicial del pare abad de Montserrat i les dues ponències introductòries del professor Cristòfol Trepà sobre el monacat cristià medieval i de la professora Karen Stöber sobre la vida religiosa femenina a l'Europa medieval. Va esmentar a continuació la resta de les ponències: la del professor Lluís To sobre els monestirs i la colonització agrícola a la Catalunya altmedieval; la del professor Aymat Catafau sobre els monestirs de Cuixà, Arles de Tec i Sant Martí del Canigó; la dels professors Prim Bertran i Rosa Lluch sobre les aportacions culturals dels monestirs benedictins; la del professor Eduard Carbonell sobre l'arquitectura religiosa a Catalunya a l'entorn de l'any 1000; la de Josep M. Reyes sobre els orígens de la jurisdicció feudal del monestir de Banyoles i, finalment, la de Mn. Ernest Zaragoza sobre la trajectòria del monestir de Sant Esteve de Banyoles dins la Congregació Claustral Tarraconense.

Per la seva banda, Lluís To va valorar positivament el Col·loqui remarquant la diversitat dels ponents, la varietat d'enfocaments i la riquesa de les aportacions, que van fer que el Col·loqui fos molt interessant i, per tant, que també ho sigui el llibre que presentem. Lluís To va voler retre un homenatge als monjos que van viure al monestir de Sant Esteve de Banyoles al llarg dels segles de la seva existència i va plantejar que Banyoles en general i el Centre d'Estudis en particular haurien de sentir com a propi el llegat dels monjos del monestir. I ho va concretar proposant que es reconstruís l'arxiu del monestir, que es troba dispers en diverses institucions.

Per cloure l'acte, Josep M. Massip va llegir uns petits fragments d'alguns dels capítols del llibre, en una mena de tastet de la seva lectura.

PROPERES ACTIVITATS

ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA DE SOCIS

Com ja és habitual, el darrer diumenge del mes de gener, el dia 26, a les 12.00 del migdia, es durà a terme a la Sala Corominas l'Assemblea General Ordinària de Socis, que entre d'altres punts tractarà de l'informe d'activitats de l'any 2013; de la liquidació del pressupost, balanç i comptes de l'exercici 2013, i del projecte i pressupost per a l'any 2014.

11è CICLE DE SORTIDES CONÈIXER EL PLA DE L'ESTANY

Les properes sortides del Cicle són les següents:

- Vilavenut i Santa Caterina d'Espasens. Visita a Sant Sadurn de Vilavenut. Visita a Santa Caterina d'Espasens: exterior de Can Ginebreda, església de Santa Caterina i restes del castell. 12 de gener de 2014.
- Serinyà. Caminada fins a l'ermita de Sant Miquel Sesvinyes. 9 de febrer de 2014.
- Banyoles. 1) Visita a les instal·lacions de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany i antiga biblioteca del monestir de Sant Esteve. 2) Visita a la col·lecció de reproduccions de carros a escala de Josep Congost. 3) Pujada a les golfes de Santa Maria dels Turers i a la base del campanar, amb una magnífica vista sobre Banyoles. 9 de març de 2014.
- Pujarnol. Dolmen de les Closes, Can Congost i Can Crous. 13 d'abril de 2014.

XIII CONCURS DE FOTOGRAFIA DE LA NATURA

«Flors i fruits» serà el títol que enguany durà el concurs de fotografia que el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles organitza conjuntament amb el Museu Darder de Banyoles, la Universitat de Girona i l'Associació Limnos.

Com sempre, trobareu més informació al web del Centre.

CURS D'HISTÒRIA DE CATALUNYA AL PLA DE L'ESTANY

La resta de conferències del segon cicle seran les següents:

3. «Els remences: masos, llibertat, guerres» (20 de desembre de 2013). Conferenciant: Rosa Iluch. Visita: Exposició La Girona medieval (22 de desembre de 2013).
4. «El passat islàmic de Catalunya» (17 de gener de 2014). Conferenciant: Dolors Bramon. Visita: Balaguer (19 de gener de 2014).
5. «Alta edat mitjana a la comarca» (14 de febrer de 2014). Conferenciant: Lluís To. Visita: Castell de Montsoriu (16 de febrer de 2014).
6. «Aspectes artístics: l'art gòtic» (21 de març de 2014). Conferenciant: Guerau Palmada. Visita: Montblanc (23 de març de 2014).
7. «La vila de Banyoles a l'època medieval» (25 d'abril de 2014). Conferenciant: Lluís To. Visita: la Pia Almoïna, Santa Maria dels Turers (27 d'abril de 2014).
8. Sortida final de curs: Palau dels Reis de Mallorca, Palau dels Papes d'Avignon.

La bona acollida que ha tingut aquest curs ha provocat que la inscripció a les conferències estigui tancada, a causa d'haver arribat al màxim de l'aforament de la Sala Josep M. Corominas. En canvi, la inscripció a cada sortida és oberta i cal fer-la, per a cadascuna, abans del dia 8 del mes corresponent.

XXI COL·LOQUI DE TARDOR

Us informem que ja estem treballant en l'organització del proper col·loqui de tardor, que es durà a terme entre el 21 i el 23 de novembre i que durà per títol: «La música culta a les comarques gironines: dels trobadors a l'electroacústica».

Com a novetat, esmentar que totes les jornades es clouran amb un concert.

COM FER-SE SOCI

Els únics requisits per ser soci del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles són ser major de setze anys i pagar la quota establerta.

Per fer la inscripció, podeu fer-ho de diferents maneres:

- Personalment al propi centre, a la **plaça de la Font, núm. 11** de Banyoles, els divendres de 16 h a 20 h.
- Per telèfon, al **972 57 23 61**, en el mateix horari.
- Enviant un correu electrònic a: **cecbanyoles@cecbanyoles.cat** indicant el nom i un telèfon de contacte i ens posarem en contacte amb vosaltres.

La col·laboració econòmica és de **25 €** l'any per al soci individual, **35 €** per al familiar i **75 €** per a les institucions.

SI VOLEU REBRE INFORMACIÓ PUNTUAL DE LES ACTIVITATS DEL CENTRE via correu electrònic, envieu-nos un c/e amb el vostre nom i cognom a: **cecbanyoles@cecbanyoles.cat**

Plaça de la Font, 11 17820 **BANYOLES** - Tel. 972 57 23 61
cecbanyoles@cecbanyoles.cat